Original article

Designing an Ethical Model of Whistleblowing Motivations for Fraud Detection

M. Rahimi[1], M. Ghanbari Ph.D.[*2], S. Saravi Ph.D.[2], M. Nouraei Ph.D.[2]

1. *Ph.D. Student, Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.*
2. *Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.*

Abstract

Background: After the emergence of whistleblowers who caused a stir in the world of politics by revealing violations or confidential government secrets, whistleblowing became the focus of attention of philosophers and ethicists. In this study, an attempt was made to design an ethical model for the motivations for whistleblowing to detect fraud among accountants working in banks.

Method: The present study is applied and is classified as a mixed research. In the first part, which was conducted by reviewing past research and the meta-synthesis method, 37 articles were reviewed as a sample from the sources and articles available between 2004 and 2024, and after coding, ethical drivers of whistleblowing were identified. In the second part, 342 people were selected as a sample from the statistical population including all managers and employees working at Sepah Bank using the descriptive-correlation method. The researcher-made questionnaire tool was based on the first part of the research, and finally, statistical analysis was performed using structural equations.

Results: Based on the research review, 133 primary codes, 34 subcategories, and 12 main codes were identified. Responsibility to society has a positive and significant effect on the values of professional ethics and organizational security, and these two factors, in turn, promote whistleblowing, fraud detection, and the quality of financial reporting. Also, trust and disclosure play an important and significant role in improving optimal reporting. However, the hypothesis of the effect of organizational security on optimal reporting was not confirmed, which could pave the way for future research in this area.

Conclusion: The findings emphasize the need to strengthen ethical training, an organizational culture based on trust and accountability, and increase monitoring to combat corruption, and can be a valuable guide for bank managers and policymakers to improve reporting processes and detect fraud.

Keywords: *Ethical Model, Whistleblowing, Fraud, Disclosure*

***Corresponding Author:** Ghanbari M. Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran. Email: mehrdadghanbary@iau.ac.ir

How to cite: Rahimi M, Ghanbari M, Saravi S, Nouraei M. Designing an ethical model of whistleblowing motivations for fraud detection. Ethics in Science and Technology. 2026;21(1): 113-121.

Copyright © 2026 Authors. Published by Iranian Association for Ethics in Science and Technology. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license. (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited

Vol. 21, No. 1, 2026

مقاله پژوهشی

طراحی مدل اخلاقی محرک‌های سوت زنی کشف تقلب

محمد رحیمی[1]، دکتر مهرداد قنبری[2]*، دکتر سمیه ساروی[2]، دکتر مریم نورایی[2]

۱. دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۲. گروه حسابداری، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۱۱)

چکیده

زمینه: پس از ظهور افشاگرانی که با پرده برداشتن از تخلفات یا اسرار محرمانه دولت‌ها غوغایی در عالم سیاست به پا کردند، سوت‌زنی در کانون توجه فیلسوفان و اخلاق‌پژوهان قرار گرفت. در این پژوهش، سعی شد ملی اخلاقی برای محرک های سوت زنی کشف تقلب در میان حسابداران شاغل در بانک ها طراحی شود.

روش: پژوهش حاضر کاربردی و در زمره تحقیقات آمیخته قرار دارد. در بخش اول که با مروری بر تحقیقات گذشته و روش فراترکیب انجام شد از میان منابع و مقالات موجود در بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۴ تعداد ۳۷ مقاله بعنوان نمونه بررسی شدند و پس از کدگذاری محرک های اخلاقی سوت زنی شناسایی شدند. در بخش دوم با روش توصیفی- همبستگی از جامعه آماری شامل کلیه روسا و کارمندان شاغل در بانک سپه ، ۳۴۲ نفر با روش در دسترس بعنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر بخش اول تحقیق بود و در نهایت تحلیل آماری با استفاده از معادلات ساختاری انجام شد

یافته‌ها: بر اساس مطالعه مروری تحقیق ۱۳۳ کد اولیه، ۳۴ مقوله فرعی و ۱۲ کد اصلی شناسایی شد. مسئولیت در قبال جامعه اثر مثبت و معناداری بر ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای و امنیت سازمانی داشته و این دو عامل نیز به نوبه خود موجب ارتقاء سوت زنی کشف تقلب وکیفیت گزارشگری مالی می‌شوند. همچنین، اعتماد و افشاگری نقش مهم و قابل توجهی در بهبود گزارشگری بهینه ایفا می‌کنند. با این وجود، فرضیه اثر امنیت سازمانی بر گزارشگری بهینه تأیید نشد که می‌تواند زمینه‌ساز تحقیقات آینده در این حوزه باشد.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها بر ضرورت تقویت آموزش‌های اخلاقی، فرهنگ سازمانی مبتنی بر اعتماد و پاسخگویی، و افزایش نظارت برای مقابله با فساد تأکید دارد و می‌تواند راهنمای ارزشمندی برای مدیران و سیاست‌گذاران بانکی در جهت بهبود فرآیندهای گزارشگری و کشف تقلب باشد.

کلیدواژگان: مدل اخلاقی، سوت زنی، تقلب، افشاگری

سرآغاز

امروزه سوت زنی[1] کشف تقلب‌های مالی[2] به یک مطالبه عمومی تبدیل شده است به طوری که این موضوع مورد توجه جدی رسانه ها، سیاست گذاران و محققان قرار گرفته است(۱). از آنجایی که سوت زنی شامل موضوعات مالی و حسابداری می‌شود، لذا حرفه حسابداری[3] می‌تواند نقش مهمی در تحقق این امر داشته باشد که در همین راستا نهادهای قانون گذار و نظارتی تاکید ویژه ای بر نقش حرفه حسابداری در کشف تقلب مالی از جانب حسابداران دارند؛ به طوری که از دید کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا تخلفات گزارش شده از سمت حسابداران سهم قابل توجهی در مبارزه با تقلب دارد(۲).

سوت زنی به عنوان سازوکاری برای کشف تخلف‌ها و تقلب‌ها باعث افزایش مقررات مربوط به افشاگری در جهان شده است و این موضوع، افزون بر محافظت از افشاگران در مقابل هرگونه انتقام، باعث اعطای پاداش به سوت زنان نیز شده است. ایالات متحد آمریکا در زمینه به کارگیری مقررات مربوط به تشویق و حمایت از سوت زنان کشوری پیشگام بوده است. این در حالی است که قوانین سوت زنی در سایر کشورها تا اندازه ای جامعیت کمتری دارد. برای مثال، قانون داد فرانک در سال ۲۰۱۰ میلادی در آمریکا (۳). و قانون‌های حمایت از سوت زنان فساد در آمریکا با توجه به نوع فساد، به سه دسته شامل قانون های حمایت از سوت زنان فساد در بخش دولتی، قانون های حمایت از سوت زنان فساد در بخش غیردولتی و قانون های مبارزه با فساد و سوء استفاده از قدرت سیاسی تقسیم می‌شود(۴).

نویسندهٔ مسئول: نشانی الکترونیکی: mehrdadghanbary@iau.ac.ir

سوت زنی دارای ۴ خصوصیات مشترک می باشد که عباتند از :
(۱) سوت زنی که با محل شغلی مرتبط است. (۲) سوت زنی با نقض قانون، عمل غیر اخلاقی، فساد[۴]، نقض امنیت[۵] و سلامت و در مواردی با سومدیریت درگیر است. (۳) سوت زنی اغلب بصورت درون سازمانی یا برون سازمانی گزارش می گردد. (۴) در سوت زنی بر خلاف شکایت شخصی، با بعد منافع جامعه مواجه هستیم (۵).

در این بین تقلب نیز از موارد نقض قانون است که سوت زنی با آن درگیر می شود. انجمن بازرسان رسمی تقلب در امریکا (*ACFE*) تعریفی فراگیر از تقلب را پذیرفته و بیان می‌کند تقلب حاوی تمام ابزار مختلفی است که ساخته انسان است و یک شخص با استفاده از آن مزیتی را نسبت به سایرین از طریق توصیه های دروغین یا کتمان حقیقت کسب می‌کند و حاوی تمام اتفاقات ناگهانی، ترفندها، حیله گری‌ها یا مخفی کاری‌ها و دیگر روش‌های غیر منصفانه برای فریب دیگری است(۶). تقلب و فعالیت های متقلبانه عواقب مالی فاجعه باری دارد تقلب مالی یک مشکل اساسی است که هم در بخش مالی و هم زندگی روزمره اثر می‌گذارد و نقش مهمی در اثرگذاری در یکپارچگی و اعتماد در بخش‌های مالی و همچنین هزینه زندگی افراد دارد(۷). تقلب مالی به عنوان سوءاستفاده مالی شناخته می‌شود که نگرانی بزرگی در جامعه اقتصادی است و خسارات زیادی به اقتصاد دولت ها، سازمان‌ها بخش‌های شرکتی و یا حتی افراد وارد می‌کند. تقلب مالی پیامدهای شگرفی بر جامعه دارد که میتواند برای تأمین فعالیتهای غیرقانونی مانند جرایم سازمان یافته و تأمین مالی تروریسم مورد استفاده قرار گیرد(۸). بانک ها و سایر شرکت‌هایی که تعداد قابل توجهی تراکنش‌های مالی دریافت می‌کنند در معرض ریسک تقلب مالی قرار دارند. شرکت‌های تجارت الکترونیک شرکت‌های کارت اعتباری پلتفرم‌های پرداخت الکترونیکی و شرکتهای فین تک *B2C* همگی باید برای محدودکردن تقلب مالی تلاش کنند. طبق برآورد انجمن بررسی کنندگان تقلب تأیید شده در سال ۲۰۱۶ تقلب برای صنعت بانکداری حدود ۹۷ میلیارد دلار در سال هزینه داشته است(۹). و می‌تواند بیشتر هم باشد، زیرا بسیاری از پرونده ها برای جلوگیری از تبلیغات بد به مراجع خارجی گزارش نشده اند. کلاهبرداری های جعل هویت بیشترین افزایش را در بین هر نوع تقلب داشته است. در انگلستان در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ تقلب‌های جعل هویت تقریباً دو برابر شده است؛ به عنوان مثال مجرمان برای فریب دادن افراد به افشای جزئیات شخصی و مالی به پیامهای انبوه، تماس‌های تلفنی و ایمیل روی آورده اند که با جعل هویت سازمانهای مورد اعتماد مانند پلیس یا دولت همراه است. در طول سال ۲۰۲۰، مجرمان همچنین به جعل هویت سایر سازمانهای مورد اعتماد مانند بانکها شرکت‌های خدمات شهری شرکتهای تجارت الکترونیک شرکتهای اینترنتی و ارائه دهندگان پهنای باند در تلاش برای کلاهبرداری[۶] از مصرف کنندگان ادامه دادند(۱۰). با توجه به پژوهش-های مرتبط اندک در ایران در مورد سوت زنی کشف تقلب در بستر حسابداری و از طرفی اهمیت آن در جامعه که مورد اذعان نهادهای بین المللی حرفه است و در جهت بهبود وضعیت حرفه حسابداری در مبارزه با تقلب‌ها که منوط به کشف افشاگری و عوامل موثر بر آن است، ضرورت پژوهش روشن می‌گردد. بنابراین با توجه به اهمیت مساله سوت زنی در کشف تقلب ها که پدیده غیر اخلاقی و مذموم در جامعه است هدف مطالعه حاضر، تدوین مدل اخلاقی محرک‌های سوت زنی کشف تقلب از جانب حسابداران شاغل در بانک‌ها می‌باشد.

روش

پژوهش حاضر کاربردی و در زمره تحقیقات آمیخته قرار دارد.
در بخش اول که با مروری بر تحقیقات گذشته و روش فراترکیب انجام شد از میان ، منابع و مقالات موجود در بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۴ میلادی و ۱۳۸۳ تا ۱۴۰۳ شمسی تعداد ۳۷ مقاله بعنوان نمونه بررسی شدند . مراحل اصلی فراترکیب از نظر سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) شامل موارد زیر است:
۱. تنظیم سؤال پژوهش ۲. بررسی نظام‌مند ۳. جست و جو و انتخاب متون مناسب ۴. استخراج اطلاعات از پژوهش‌ها .۵ ،تجزیه تحلیل و ترکیب یافته‌ها .۶ کنترل کیفیت و ۷. ارائه یافته ها.
در نهایت پس از کدگذاری محرک های اخلاقی سوت زنی شناسایی شدند.
در بخش دوم با روش توصیفی- همبستگی از جامعه آماری شامل کلیه روسا و کارمندان شاغل در بانک سپه ، ۳۴۲ نفر با روش در دسترس بعنوان نمونه انتخاب شدند. ویژگی های جمعیت شناختی افراد پاسخ دهنده به سؤالات پرسشنامه در جدول ۱ ارایه شده است.
ابزار پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر بخش اول تحقیق بود و پرسشنامه به صورت مستقیم (حضوری)، الکترونیکی، فضای مجازی رایانامه و یا پست در بین اعضای جامعه آماری پژوهش توزیع گردید.
در نهایت تحلیل آماری با استفاده از معادلات ساختاری انجام شد.

جدول ۱: رشتهٔ تحصیلی افراد مشارکت کننده در پژوهش

رشتهٔ تحصیلی	فراوانی	درصد فراوانی
حسابداری	۸۶	۲۵/۱
حسابرسی	۷۷	۲۲/۵
مدیریت	۸۲	۲۴
سایر	۹۷	۲۸/۴
کل	۳۴۲	۱۰۰

یافته‌ها

بخش اول

بر اساس مطالعه مروری در بخش اول تحقیق ۱۳۳ کد اولیه، ۳۴ مقوله فرعی و ۱۲ کد اصلی شناسایی شد.(جدول ۲).

جدول۲: نتایج کدگذاری محوری

مولفه های اصلی	مولفه های فرعی	کدهای اولیه
فساد مالی[۷]	فساد مالی و اداری	فسادمالی. پولشویی[۸]. فساداداری. تقلب. حساب سازی. دسترسی به اطلاعات مالی. انگیزه های مالی. مقاصد مالیاتی.
	توان اثبات تقلب	دانش فنی کافی. مداراک و شواهد و اسنادموجود. دانش و توانایی. تجربه و تخصص حسابدار.
مسئولیت در قبال جامعه	تعهدپذیری[۹]	مسئولیت پذیری. وظیفه شناسی. تعهدپذیری.
	مسئولیت اجتماعی[۱۰]	مسئولیت در قبال جامعه. احترام به جامعه و قوانین. تعاملات فردی و گروهی.
ارزش های اخلاقی حرفه	تعهدات اخلاقی	تعهدات اخلاقی[۱۱]. ارزش های اخلاقی[۱۲]. پایبندی به کدهای اخلاقی[۱۳].
	تعهدات حرفه ای[۱۴]	تعهدحرفه ای. مسئولیت حرفه‌ای. مسئولیت اجتماعی حرفه ای. تعهد به استانداردها.
	پاسخگویی	پاسخگویی. شفافیت مالی[۱۵]. اعتماد.
گزارشگری بهینه	کیفیت گزارشگری	کنترل داخلی اثربخش. کیفیت گزارشگری مالی. کیفیت حسابداری. رسیدن به اهداف پیش بینی شده مالی.
	گزارشگری صحیح	سالم سازی مالی. سیستم گزارش‌دهی مالی. گزارشگری درست.
اعتماد و افشاگری	فرهنگ سازی سوت زنی	ایجاد انگیزه و تمایل. وجود کانال‌های گزارش دهی. نگرش درباره سوت زنی. فرهنگ سازی.
	اعتمادسازی سوت زنی	گزارشگری و سوت زنی. عدم تمایل به سوت زنی و اختلاس. مسئول بودن در قبال تقلب.
امنیت سازمان	محیط سازمانی	عدالت سازمانی. جوسازمانی. محیط سازمانی. تبعیض سازمانی. روابط قدرت. انگیزه پاداش مدیران.
	وظایف سازمانی	قوانین و مقررات های سازمانی. قوانین و ضوابط اداری. وظایف سازمانی. هزینه های سیاسی. روابط قدرت.
	عدالت سازمانی	توزیع درست حقوق و دستمزد. عادل بودن پست سازمانی. منافع مدیران.
شخصیت و رفتاری های ارثی و اکتسابی	ویژگی‌های فردی	جنسیت. تحصیلات. تاهل. سن. تجربه.
	تعهد فردی	تعهد افراد. جایگاه افراد. هویت افراد.
	شخصیت افراد	شخصیت محافظه کار. شخصیت ماکیاولی. سبک شناختی و شخصیتی. استدلال عقلی. قواعد دهنی.
	رفتارهای کنترل شده افراد	رفتارهای فرصت طلبانه. کنترل رفتار اداراک شده. رفتار برنامه ریزی شده.
	ویژگی‌های اکتسابی افراد	درون گرا و برون گرا بودن. ویژگی‌های اکتسابی و ارثی. سرد مزاج یا گرم مزاج بودن.
قوانین و مشوق‌های حمایتی	مشوق‌های حمایتی	اعطای پاداش در افشاگری خطاکاری. تشویق و حمایت. مشوق های مالی و معنوی. قوانین حمایتی. حمایت های قانونی و قضایی.

	نظارت و بازرسی‌ها	قوانین و مقرارت های تقلب گزارشگری. کانال های موجود برای بیان تقلب. نظارت و بازرسی ها. وضع قوانین تنبیه ای. نظارت موثر و غیرموثر.
واکنش های فردی	هراس از بیان سوت زنی	ترس از واکنش همکاران. ترس از انتقام مافوق. ترس از نهادهای نظارتی. ترس از دست دادن شغل.
	واکنش‌های احساسی	مدیریت احساسات. حالات روانی مثبت و منفی. واکنش های عاطفی و احساسی. واکنش های بیان تقلب.
هنجارهای جامعه و ارزش های بیان اعلام خطاکاری	ارزش های اجتماعی	هنجار اجتماعی. حفظ منافع عمومی. حماین جامعه. ارزش های اجتماعی. احترام به جامعه.
	هنجارهای ذهنی	هنجارهای ذهنی. احترام به افراد. تعاملات فردی و گروهی. ارزش های انگیزشی.
	الگوهای رفتاری	توجیهات رفتاری. رفتارهای تلافی جویانه. الگوهای رفتاری. فرصت طلبی مالی.
	تمایلات به سوت زنی	نگرش به سوت زنی. تمایل به گزارشگری خطا. قصد سوت زنی. انگیزه تقلب. فرصت تقلب.
	درک بیان اعلام تقلب	گزارش تخلف و تقلب. افشاء داوطلبانه. شناخت پیامدهای تخلف.
حساسیت و شجاعت اخلاقی	قضاوت اخلاقی	قضاوت اخلاقی. شهود اخلاقی. استدلال اخلاقی و عقلی.
	هنجارهای اخلاقی	ارزش های اخلاقی. پایبندی به کدهای اخلاقی. تعهدات اخلاقی.
تعهد و مسئولیت پذیری	دینداری	دینداری. اعتقادات مذهبی و دینی. فرهنگ دینداری اقوام.
	مسئولیت پذیری	مسئولیت فردی. وظیفه شناسی. تعهدپذیری. خوداگاهی و مسئولیت
	درستکاری	صداقت. وفاداری. دستکاری. عزت نفس. همدلی

با توجه به مولفه‌های استخراج شده از بخش فراترکیب، مدل مفهومی مطالعه حاضر به صورت زیر تدوین گردید.

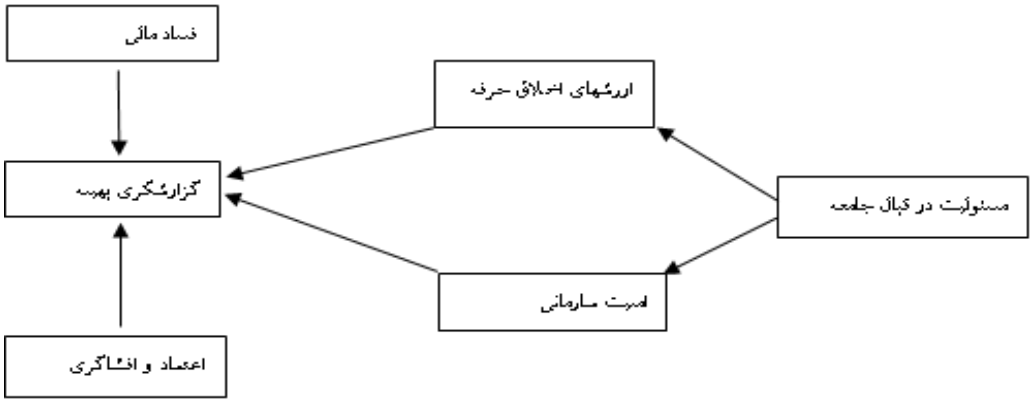

نگاره ۱: مدل مفهومی پژوهش

بخش دوم

با توجه به مدل بالا، فرضیه‌های زیر شکل گرفت:

فرضیه اول: مسئولیت در قبال جامعه بر ارزش‌های اخلاق حرفه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد

فرضیه دوم: مسئولیت در قبال جامعه بر امنیت سازمانی حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد

فرضیه سوم: ارزش‌های اخلاق حرفه بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد

فرضیه چهارم: امنیت سازمانی بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد

فرضیه پنجم: اعتماد و افشاگری بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد

فرضیه ششم: فساد سازمانی بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد.

جدول۳ : نتایج آزمون معناداری بارعاملی سؤالات در سنجش هر کدام از مؤلفه های پژوهش

مؤلفه	عنوان سؤال	بار عاملی	مقدار احتمال
ارزش های اخلاق حرفه	آیا تعهدات حرفه ای کارمندان منجر به افزایش ارزش های اخلاقی حرفه شان می شود؟	۰/۹۴	۰
	آیا پاسخگو بودن کارمندان منجر به افزایش ارزش های اخلاقی حرفه می شود؟	۰/۹۳۵	۰
امنیت سازمانی	آیا محیط سازمانی بانک ها منجر به امنیت سازمانی کارکنان می شود؟	۰/۹۱۲	۰
	آیا وظایف سازمانی بانک ها منجر به امنیت سازمانی کارکنان می شود؟	۰/۸۵۴	۰
اعتماد و افشاگری	آیا فرهنگ سازی سوت زنی در بین کارمندان منجر به به اعتماد و افشاگری می شود؟	۰/۹۵۶	۰
	آیا اعتمادسازی سوت زنی در بین کارمندان منجر به اعتماد و افشاگری می شود؟	۰/۹۵۶	۰
فساد مالی	آیا فساد کارمندان اداری منجر به فساد مالی می‌شود؟	۰/۹۵۱	۰
	آیا عدم اثبات تقلب توسط کارمندان منجر به فساد مالی می شود؟	۰/۹۵۵	۰
گزارشگری بهینه	آیا کیفیت گزارشگری ارائه شده توسط کارمندان منجر به گزارشگری بهینه مالی می‌شود؟	۰/۸۰۷	۰
	آیا ارائه گزارشگری صحیح توسط کارمندان منجر به گزارشگری بهینه می شود؟	۰/۷۵۲	۰
مسئولیت در قبال جامعه	آیا تعهدپذیری کارمندان منجر به مسئولیت آنان در قبال جامعه می شود؟	۰/۹۵۸	۰
	آیا درک مسئولیت اجتماعی کارمندان منجر به مسئولیت آنان در قبال جامعه می شود؟	۰/۹۶۱	۰

بررسی نتایج بدست آمده در جدول ۳ نشان می‌دهد مقدار احتمال فرض معنادار نبودن بارعاملی تمامی سؤالات در تبیین مؤلفهٔ مربوط به خود برابر با صفر است لذا معنادار بودن تمامی سؤالات رد نمی شود. از طرفی کمترین بار عاملی سؤالات برابر با ۰/۷۵۲ است که بیشتر از حد معیار ۰/۳ می باشد لذا نتایج تحلیل عاملی تأییدی شرایط کاملاً مطلوبی را برای سازه های پژوهش نشان می دهد.

در شکل ۲مقادیر مربوط به آمارهٔ تی بر روی فلش مسیر ارتباطی بین متغیرها نشان داده شده است.

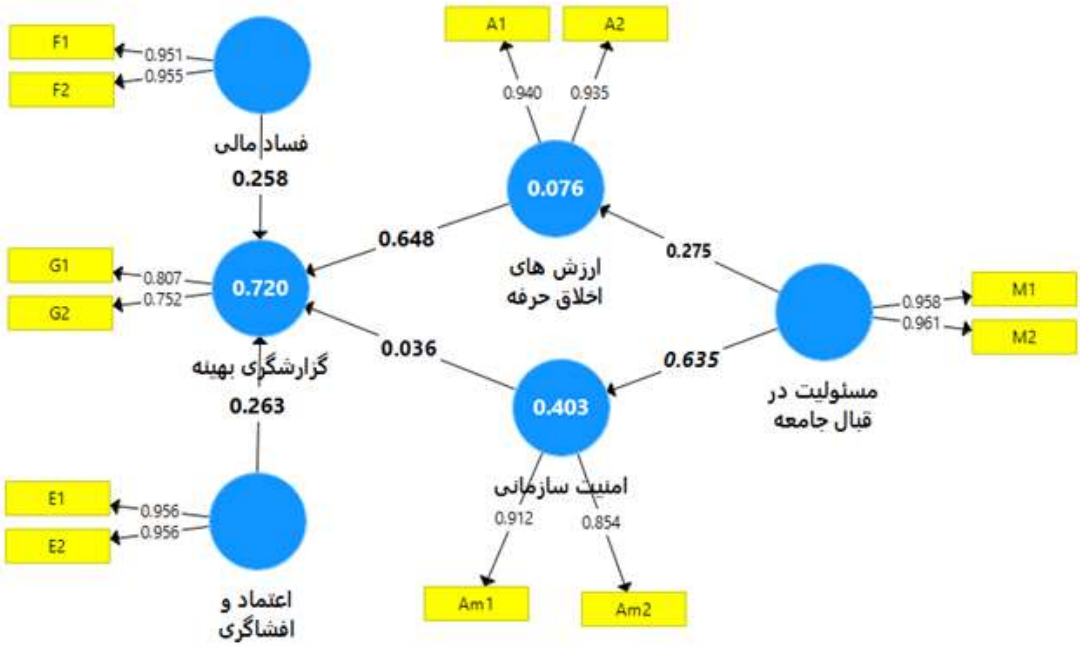

نگاره ۲ : تحلیل اندازهٔ ضرایب مسیر در روابط بین متغیرها در مدل ساختاری پژوهش

ضریب مسیر یا ضریب بتای رگرسیون استاندارد شده، عددی مابین ۱ تا ۱- است. مقادیر مثبت این ضریب بیانگر ارتباط مستقیم بین متغیرها و مقادیر منفی بیانگر ارتباط معکوس می باشد. اگر قدر مطلق این ضریب کوچکتر از ۰/۵ باشد بین دو متغیر ارتباط ضعیف، اگر مابین ۰/۵ تا ۰/۷ باشد ارتباط در حد متوسط و برای مقادیر بالای ۰/۷ ارتباط قوی می باشد.

جدول ٤: آزمون معنی داری روابط بین متغیرهای تحقیق در مدل ساختاری پژوهش

مسیر ارتباطی	ضریب مسیر	آمارهٔ T	مقدار احتمال
ارزش های اخلاق حرفه -> گزارشگری بهینه	۰/۶۴۸	۱۴/۸۴۸	۰
اعتماد و افشاگری -> گزارشگری بهینه	۰/۲۶۳	۴/۱۶	۰
امنیت سازمانی -> گزارشگری بهینه	۰/۰۳۶	۰/۶۴۸	۰/۵۱۷
فساد مالی -> گزارشگری بهینه	۰/۲۵۸	۴/۵۸۸	۰
مسئولیت در قبال جامعه -> ارزش های اخلاق حرفه	۰/۲۷۵	۵/۲۰۴	۰
مسئولیت در قبال جامعه -> امنیت سازمانی	۰/۶۳۵	۱۴/۴۵۱	۰

بررسی جدول ۴ نشان می دهد، بجز اثر امنیت سازمانی بر گزارشگری بهینه، تمامی روابط طراحی شده در مدل معادلات ساختاری، معنی دار می باشد.

بحث

مطالعه حاضر با استفاده از روش فراترکیب به شناسایی مولفه‌های محرک‌های سوت زنی کشف تقلب از جانب حسابداران شاغل در بانک-ها پرداخته است. در این راستا ۳۷ مقاله مرتبط شناسایی شد و در نهایت ۱۳۳ کد اولیه، ۳۴ مقوله فرعی و ۱۲ کد اصلی شناسایی شد که هر یک به نحوی در برانگیختن، تسهیل یا تقویت رفتار افشاگری نقش دارند.

بر این اساس فرض های زیر بررسی شد و نتایج به دست آمد

مسئولیت در قبال جامعه بر ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد. ضریب مسیر ۰/۲۷۵ و آماره T معادل ۵/۲۰۴ با سطح معناداری کمتر از۰/۰۵ نشان‌دهنده اثر مثبت و معنادار مسئولیت اجتماعی بر ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای است. این نتیجه بیان می‌کند که حسابدارانی که مسئولیت اجتماعی خود را جدی می‌گیرند، پایبندی بیشتری به ارزش‌های اخلاقی حرفه‌ای دارند. این یافته با مطالعات پیشین همخوانی دارد که بر نقش مسئولیت اجتماعی در شکل‌گیری رفتارهای اخلاقی و حرفه‌ای تأکید می‌کنند. به عبارتی، حس مسئولیت نسبت به جامعه به عنوان یک محرک قوی اخلاق حرفه‌ای عمل می‌کند و می‌تواند رفتار سوت‌زنی را تقویت نماید.این نتیجه با نتایج برخی پژوهش ها همسو و همراستاست. (۱۱و۱۲).

مسئولیت در قبال جامعه بر امنیت سازمانی حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد. با ضریب مسیر بالا (۰/۶۳۵) و آماره T قابل توجه ۱۴/۴۵۱، این فرضیه به وضوح تأیید شده است. نشان می‌دهد سازمان‌هایی که در قبال جامعه مسئولیت‌پذیرند، محیط سازمانی امن‌تر و حمایتی‌تری را ایجاد می‌کنند. این امنیت سازمانی، احساس اعتماد و حمایت را در حسابداران تقویت می‌کند که می‌تواند زمینه‌ساز رفتارهای شفاف و افشاگرانه مانند سوت‌زنی باشد. یافته‌ها تأکید دارند که مسئولیت اجتماعی نه تنها بر ارزش‌های فردی اثر دارد، بلکه بسترهای سازمانی را نیز بهبود می‌بخشد (۱۳).

ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد . ضریب مسیر ۰/۶۴۸ و آماره T ۱۴/۸۴۸ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بیانگر اثر بسیار قوی و مثبت ارزش‌های اخلاقی بر کیفیت گزارشگری است. این نتیجه نشان می‌دهد حسابدارانی که دارای تعهد اخلاقی بالا هستند، گزارشگری دقیق‌تر، شفاف‌تر و قابل اعتمادتری ارائه می‌دهند. این یافته با نظریه‌های اخلاق حرفه‌ای و پیشینه پژوهشی همسو است که اخلاق حرفه‌ای را عامل کلیدی در ارتقای کیفیت عملکرد حسابداری معرفی می‌کنند(۱۴ و ۱۵).

امنیت سازمانی بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثر دارد. نتایج نشان دادند که ضریب مسیر ۰/۰۳۶ و آماره T ۰/۶۴۸ با سطح معناداری ۰,۵۱۷، فاقد معناداری آماری است. این به این معناست که از دیدگاه نمونه پژوهش، امنیت سازمانی اثر قابل توجهی بر کیفیت گزارشگری مالی ندارد. ممکن است این امر ناشی از شرایط خاص سازمان‌های مورد مطالعه، تفاوت در درک امنیت سازمانی یا عوامل میانجی‌گر دیگری باشد که نقش امنیت سازمانی را در این زمینه کاهش می‌دهد. این نتیجه نیازمند بررسی و تعمق بیشتر در زمینه شرایط سازمانی و عوامل محیطی است. این نتیجه با نتایج برخی پژوهش ها همسو و همراستاست. (۱۶).

اعتماد و افشاگری بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثرگذار است. با ضریب مسیر ۰/۲۶۳ و آماره T ۴/۱۶ و معناداری کمتر از ۰/۰۵، این فرضیه تأیید شده است. اعتماد به سازوکارهای افشاگری و حمایت‌های سازمانی، عامل مهمی در تشویق حسابداران به گزارش دقیق‌تر و شفاف‌تر تخلفات است. این یافته نشان می‌دهد که ایجاد اعتماد بین حسابداران و ساختارهای سازمانی، نقشی اساسی در بهبود گزارشگری مالی ایفا می‌کند و می‌تواند به عنوان یک محرک مهم در سوت‌زنی تلقی شود. این نتیجه با نتایج برخی پژوهش ها همسو و همراستاست. (۱۷).

فساد سازمانی بر گزارشگری بهینه حسابداران شاغل در بانک‌ها اثرگذار است.ضریب مسیر ۰,۲۵۸، آماره T ۴/۵۸ و سطح معناداری کمتر از ۰,۰۵ نشان می‌دهد فساد مالی و اداری به طور معناداری بر کیفیت گزارشگری اثر منفی دارد. وجود فساد باعث کاهش انگیزه حسابداران برای ارائه گزارش‌های دقیق و صادقانه می‌شود و ممکن است موانع

جدی در مسیر افشای تخلفات ایجاد کند. این یافته با پژوهش‌های پیشین که فساد را عاملی مخرب در فرایند گزارشگری مالی می‌دانند، هم‌راستا است(۱۸).

پنج فرضیه از شش فرضیه پژوهش به طور معناداری تایید شدند که این امر نشان می‌دهد عوامل فردی و سازمانی مانند مسئولیت اجتماعی، ارزش‌های اخلاقی، اعتماد و فساد سازمانی نقش کلیدی در بهبود یا تخریب گزارشگری بهینه حسابداران دارند. تنها نقش امنیت سازمانی در این میان مورد تأیید قرار نگرفت که می‌تواند ناشی از شرایط خاص نمونه یا متغیرهای میانجی باشد و نیاز به بررسی بیشتر دارد.

نتیجه گیری

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که سوت‌زنی یک پدیده چندوجهی و پیچیده است که از تعامل عوامل درونی (ویژگی‌های شخصی، اخلاق حرفه‌ای، تعهد)، عوامل سازمانی (فرهنگ، ساختار، امنیت) و عوامل محیطی (هنجارهای اجتماعی، قوانین حمایتی) شکل می‌گیرد. برای تقویت سوت‌زنی در میان حسابداران بانکی، لازم است سیاست‌گذاران، مدیران و نهادهای حرفه‌ای با نگاهی جامع به این مؤلفه‌ها توجه کنند و اقدامات فرهنگی، ساختاری و قانونی را هم‌زمان در دستور کار قرار دهند.

نتایج حاصل از پژوهش، نقش برجسته ارزش‌های اخلاق حرفه‌ای، مسئولیت در قبال جامعه، اعتماد و افشاگری و فساد سازمانی را در بهبود کیفیت گزارشگری مالی حسابداران بانک‌ها تأیید کرد. یافته‌ها نشان داد که مسئولیت اجتماعی اثر مستقیم و معناداری بر ارزش‌های اخلاقی و امنیت سازمانی دارد و این عوامل به نوبه خود موجب بهبود گزارشگری بهینه می‌شوند. همچنین اعتماد و افشاگری به عنوان عاملی مهم در تقویت کیفیت گزارشگری شناسایی شد، در حالی که فرضیه اثر امنیت سازمانی بر گزارشگری بهینه مورد تأیید قرار نگرفت که می‌تواند زمینه‌ساز تحقیقات آینده باشد. این نتایج ضمن تأکید بر اهمیت عوامل اخلاقی و سازمانی، به مدیران و سیاست‌گذاران نظام بانکی هشدار می‌دهد که بدون ایجاد محیطی امن، شفاف و مبتنی بر اعتماد، نمی‌توان انتظار گزارشگری دقیق و مؤثر داشت. بدین ترتیب، این پژوهش مدل مفهومی منسجمی ارائه می‌دهد که می‌تواند راهنمای مناسبی برای بهبود فرآیند سوت‌زنی و مبارزه با تقلب در بانک‌ها باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که آموزش و ترویج مستمر اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت اجتماعی از ضروریات جدی در نظام بانکی است. ایجاد و تقویت فرهنگ سازمانی مبتنی بر اعتماد و حمایت از سوت‌زن‌ها، توسعه سیستم‌های امن و محرمانه گزارش‌دهی، و نظارت مستمر بر عملکرد سازمانی می‌تواند به بهبود کیفیت گزارشگری و کاهش فساد کمک نماید. مدیران باید با تدوین سیاست‌های حمایتی و ارتقاء زیرساخت‌های لازم، شرایطی فراهم کنند که کارکنان با اطمینان خاطر نسبت به افشای تخلفات اقدام کنند. توجه به این موارد نه تنها سلامت مالی سازمان را تضمین می‌کند بلکه اعتماد عمومی به نظام بانکی را نیز ارتقا می‌دهد.

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصول علمی، حرفه ای، اخلاقی و امانت داری رعایت گردید و حق معنوی نویسندگان و پژوهشگران، حفظ شده است.

واژه نامه

1. Whistleblowing	سوت زنی
2. Financial fraud	تقلب های مالی
3. Accounting	حسابداری
4. Corruption	فساد
5. Security breach	نقض امنیت
6. Fraud	کلاهبرداری
7. Financial corruption	فساد مالی
8. Money laundering	پولشویی
9. Commitment	تعهدپذیری
10. Social responsibility	مسئولیت اجتماعی
11. Ethical commitment	تعهدات اخلاقی
12. Ethical values	ارزشهای اخلاقی
13. Ethical codes	کدهای اخلاقی
14. Professional commitment	تعهدات حرفه ای
15. Financial transparency	شفافیت مالی

References

1. Gakhar M, Mulla Z R. Whistleblowing and the 'Person-Situation 'conundrum: what matters more? Journal of Human Values, 2021; 27(3): 247-260. https://doi.org/10.1177/09716858211022893
2. Latan H, Chiappetta Jabbour C J, Lopes de Sousa Jabbour AB. 'Whistleblowing triangle': Framework and empirical evidence. Journal of Business Ethics, 2019; 160(1): 189-204. https://doi.org/10.1007/s10551-018-3862-x
3. Vahdati M, Yaghobnejad A, Jahanshad A. The design of audit whistleblowing model based on grounded theory approach. Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge, 2022; 11(41): 325-340. (In Persian)
4. Momenifar F, Raji A, Yarahmadi J, Azizian Kohan N. The relationship between human relations skills and organizational whistling mediated by moral intelligence of ministry of sports and youth staff. Ethics in Science and Technology 2023; 18 (1) :78-86. (In Persian). https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1402.18.1.11.8

5. Anvari F, Wenzel M, Woodyatt L, Haslam SA. The social psychology of whistleblowing: An integrated model. Organizational Psychology Review, 2019; 9(1): 41-67. (In Persian).
6. Barzegari Khanagha J, Mosavi Bioki FS, Zanjirchi S M. Perspective of the financial statements' users on the importance and prevalence of risk factors of financial statement fraud (case study: Yazd). Journal of Iranian Accounting Review, 2015; 2(7): 1-24. (In Persian). https://doi.org/10.22055/jiar.2015.12258
7. Yu-Shun H, Yu-Chen C. The impact of information complexity on audit failures from corporate fraud: Individual auditor level analysis. Asia Management Review, 2018; 23 (2018): 72-85.
8. Puni A, Anlesinya A. Whistleblowing propensity in power distance societies. Journal of Global Responsibility, 2017;
9. Martin R, Yadiati W, Pratama A, Rubio-Misas M, Alshbili I, Elamer AA, Beddewela E, Harun MS, Hussainey K, Mohd Kharuddin KA, et al. Doing good with creative accounting? linking corporate social responsibility to earnings management in market economy, country and business sector contexts. Sustainability, 2018; 8: 4568
10. Kotb A, Elbardan H, Halabi H. Mapping of internal audit research: A post-Enron structured literature review. Accounting, Auditing & Accountability Journal, 2020; 33(8).
11. de Villiers C, Marques A. Corporate social responsibility, country-level predispositions, and the consequences of choosing a level of disclosure. Accounting and Business Research, 2016; 46(2): 167-195.
12. Faghani M, Saghafi M, Bashirimanesh N. Relationship between Lifestyle and Work Ethics of the Accountants. Ethics in Science and Technology 2021; 15 (4) :70-77. (In Persian). https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1399.15.4.10.2
13. Manesh M, Tavakoli A, Oyewunmi AE, Pillay S. Ethical decision-making in East Africa: predictors of whistleblowing intention. Society and Business Review, 2024; (In press). https://doi.org/10.1108/SBR-03-2022-0067
14. Ardestani Rostami M, Gilani Niay Some'e Sarai B. Samadi Largani M, Pourali M. Analysis of the effect of professional ethics on the quality of internal audit with an emphasis on the mediating role of organizational culture. Ethics in Science and Technology 2024; 19 (2) :140-147. (In Persian). http://dx.doi.org/10.22034/ethicsjournal.19.2.140
15. Talebnia G, Rajabdorri H, Khani Zolan A. Forecasting the Accountability at CPAs based on Professional Ethics. Ethics in Science and Technology 2019; 14 (1) :103-107. (In Persian). https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1398.14.1.15.4
16. Alavi-Moghaddam A. Investigating the barriers to the adoption and implementation of blockchain-based financial reporting systems. Accounting, Finance and Computational Intelligence, 2024; 2(2): 56-66. (In Persian).
17. Ellili NOD. Impact of ESG disclosure and financial reporting quality on investment efficiency", Corporate Governance, 2022; 22(5): 1094-1111. https://doi.org/10.1108/CG-06-2021-0209
18. Hashemi S S, Jafari S M, Noorullahzadeh N. Investigating the effect of organizational culture components in the fight against corruption from the perspective of Auditors. fa 2023; 14 (55) :37-60. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.23452617.1401.14.55.3.7